

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

НАУКОВА СЕСІЯ,

*ПРИСВЯЧЕНА 40-РІЧЧЮ ВЕЛИКОЇ ЖОВТНЕВОЇ
СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ*

ВИПУСК I

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1957

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР

1. Велика Жовтнева соціалістична революція на Україні, як і в інших республіках, викликала революційні зрушення в справі навчання і виховання підростаючого покоління.

Корінні зміни відбулись і в педагогічній теорії, особливо в теорії морального виховання.

Радянське суспільство потребувало виховання нової людини, здатної побудувати комунізм, і на здійснення цього завдання були спрямовані зусилля Радянської держави і Комуністичної партії.

2. Принципи комуністичного виховання, і, зокрема, виховання комуністичної моралі були розроблені класиками марксизму-ленінізму. Їх вчення і стало методологічною основою радянської теорії комуністичного виховання. Особливе значення для розвитку радянської теорії морального виховання мали праці В. І. Леніна, в яких він виклав зміст морального виховання.

3. Питання навчання й морального виховання дітей та молоді з перших же днів існування Радянської влади обговорювались і розв'язувались на партійних з'їздах Комуністичної партії і Пленумах, що мало величезне значення для розвитку педагогічної практики і теорії, спрямовуючи останню на вирішення головних проблем морального виховання.

4. Спираючись на животворне вчення класиків марксизму-ленінізму та постанови Комуністичної партії, діячі комуністичної партії Н. К. Крупська, М. І. Калінін і перший нарком освіти РРФСР А. В. Луначарський розвивали теорію морального виховання.

5. Педагогічні положення, покладені в основу радянської теорії морального виховання, можна сформулювати так:

а) моральне виховання здійснюється через навчання і неможливе без широкої, всебічної освіти і розумового розвитку дитини;

б) виховання комуністичної моралі у дітей — підлітків і юнаків — здійснюється в процесі широкого залучення їх до громадського життя, в першу чергу через суспільнокорисну та виробничу працю;

в) основні моральні якості дитина здобуває, виховуючись в колективі, в процесі колективного життя.

6. Розвиток теорії морального виховання в УРСР був частиною загального процесу розвитку теорії комуністичного виховання, який відбувався в СРСР. Кожний із народів Радянського Союзу, творчо застосовуючи марксизм, вніс свій вклад до загальної теорії морального виховання. Але через всю історію розвитку педагогічної науки в УРСР проходить червоною ниткою лінія особливого зв'язку з розвитком теорії морального виховання в РРФСР, яка бурхливо пробивала шлях до творчих шукань іншими республіками.

7. Розвиток теорії виховання комуністичної моралі в УРСР проходив в умовах складної і тривалої боротьби за втілення нових принципів комуністичного виховання в педагогічну теорію і практику.

Складність історичної обстановки на Україні, тривалий період громадянської війни і боротьби з залишками націоналістичних банд і угруповань призвели до тимчасової активізації діяльності націоналістичних груп педагогів, які, об'єднавшись у Києві навколо журналу «Вільна українська школа», насаджували націоналістичну теорію морального виховання.

8. Перемога Радянської влади на Україні створила всі умови для розвитку марксистської теорії комуністичного виховання.

До будівництва радянської школи були залучені широкі маси населення і прогресивна частина учительства. Відкривались школи для дітей і дорослих. Розпочалось видання педагогічної літератури, педагогічної преси не тільки в центрі республіки, але і в областях, створюються наукові установи для вивчення проблем комуністичного виховання.

9. В історичний період від 1920 до 1931 р. в теорії морального виховання висувалось кілька важливих проблем, продиктованих практикою школи й інших виховних установ, над якими й працювали педагоги-теоретики і практики: проблема трудового виховання, проблема поведінки дитини і проблема політичного, громадського виховання.

Певним досягненням цього періоду було вміння знайти і сформулювати найважливіші для практики виховних установ питання. Але недостатність розвитку самої теорії, слабкість марксистської підготовки багатьох теоретиків призводили до того, що в тлумаченні окремих питань вони ставали на буржуазні позиції. Труд деякі з них розглядали тільки як необхідний елемент фізіологічного розвитку дитини (Чепіга Я.), пропагували техніцизм (Манжос Б., Ряпло Я.), протиставляли працю систематичному навчанню в школі, заперечували навчання як основу для розвитку політичної свідомості дитини (Соколянський І.), дисципліну розглядали як суму рефлексів на зовнішні подразнення, процес, незалежний від розвитку свідомості дитини (Залужний М.).

Проте значним явищем на Україні цього часу було створення нової системи виховання в установах, керованих А. С. Макарен-

ком, в дитячих комунах і містечках, яка була втіленням в практику ідей комуністичного виховання, ідейний розгром націоналістичної концепції виховання, яка зазнала повної поразки після викриття націоналістичної, контрреволюційної організації СВУ.

10. Новий важливий етап розвитку теорії морального виховання настав після історичних постанов Комуністичної партії про школу в 1931—1941 рр. Період індустріалізації країни і соціалістичної перебудови сільського господарства з особливою гостротою вимагав вирішення питання про підготовку кадрів, озброєних знанням основ наук. Визначаючи головні завдання школи, ЦК ВКП(б) підкреслив особливості розвитку морального виховання в цей період і необхідність посилити ідейно-політичне виховання молоді через навчання, з більшою наполегливістю боротись за свідому дисципліну в школі, здійснювати трудове виховання в процесі політехнічного навчання.

11. Постанови Комуністичної партії в цей період відкрили широкі шляхи для розвитку педагогічної науки і спрямували увагу науковців на вирішення головних проблем зв'язку виховання комуністичної моралі з навчанням. У згаданий період досліджувалось значення окремих предметів для ідейно-політичного виховання: виховання радянського патріотизму, атеїзму, соціалістичного ставлення до праці і т. д. Глибоко вивчались питання зв'язку навчання з вихованням, навичок культурної поведінки, дисциплінованості і т. д. Особливий інтерес викликала проблема змісту, форм і методів морального виховання.

12. Великий вклад у розвиток теорії морального виховання зробив А. С. Макаренко. В своїх працях він творчо розвинув теорію виховання в колективі і через колектив, теорію трудового виховання, дисципліни, висвітлив окремі методи морального виховання.

13. Напередодні Великої Вітчизняної війни на Україні вийшов перший підручник з педагогіки під ред. С. Х. Чавдарова, в якому знайшли своє місце і питання теорії виховання комуністичної моралі. У ньому, вперше в історії педагогічної думки на Україні, проблеми морального виховання було висвітлено в науковій послідовності і системі як певний розділ педагогічної науки.

Але перебільшення ролі навчання в моральному вихованні привели авторів підручника до певного знецінення другої важливої сторони виховного процесу — організації активної діяльності (ігрової, трудової) дітей, що і позначилось на якості опрацювання проблеми морального виховання, особливо в питанні методів виховання.

14. Велика Вітчизняна війна проти німецько-фашистських загарбників, яка закінчилась всесвітнього значення перемогою Радянського Союзу над фашизмом, показала видатні досягнення радянського народу не тільки в економіці і політиці, але і в питаннях виховання. У цій війні перемогла не тільки сила зброї, але і моральний фактор — сила виховання. Радянська молодь

усьому світу показала свою безмежну відданість ідеям Комуністичної партії і готовність стати на захист своєї Вітчизни.

15. Весь післявоєнний період розвитку науки багатий на праці, в яких розглядались питання виховної роботи школи.

На розв'язання найактуальніших проблем виховання націлювали радянську педагогічну науку історичні настанови Комуністичної партії з ідеологічних питань.

З'явилися окремі статті з питань методів морального виховання, форм виховної роботи з дітьми. Активізувалась пропаганда марксистських ідей в галузі морального виховання. Опрацьовувались окремі питання морального виховання в творах прогресивних педагогів нашої країни.

Поглибилось опрацювання психологічних проблем у зв'язку з теорією морального виховання, проблеми розвитку моральних почуттів, свідомості і поведінки та ін. Цьому сприяла широка пропаганда спадщини І. П. Павлова, розгорнута в цей час.

16. Величезне значення для розвитку теорії морального виховання і спрямування педагогічних досліджень у цій галузі мали рішення XIX і XX з'їздів Комуністичної партії Радянського Союзу, які загострили увагу всієї громадськості на проблемах морального виховання.

Оцінка діяльності школи в цих рішеннях показала необхідність опрацювання питання про організований і цілеспрямований вплив на особистість учня з боку школи, дошкільних установ і сім'ї, загострювала увагу на єдиній системі морального виховання, збереженні наступності, створення відповідних нормальних умов для морального розвитку дитини. Таким чином, педагогічна теорія націлювалась на розв'язування найголовнішого питання — методів виховання нової людини — будівника комуністичного суспільства.

Здійснення цього завдання, створення програми методів виховної роботи в школі і стало тією головною проблемою, яку вирішують на сучасному етапі колективи педагогів радянської України разом з педагогами братніх республік.